

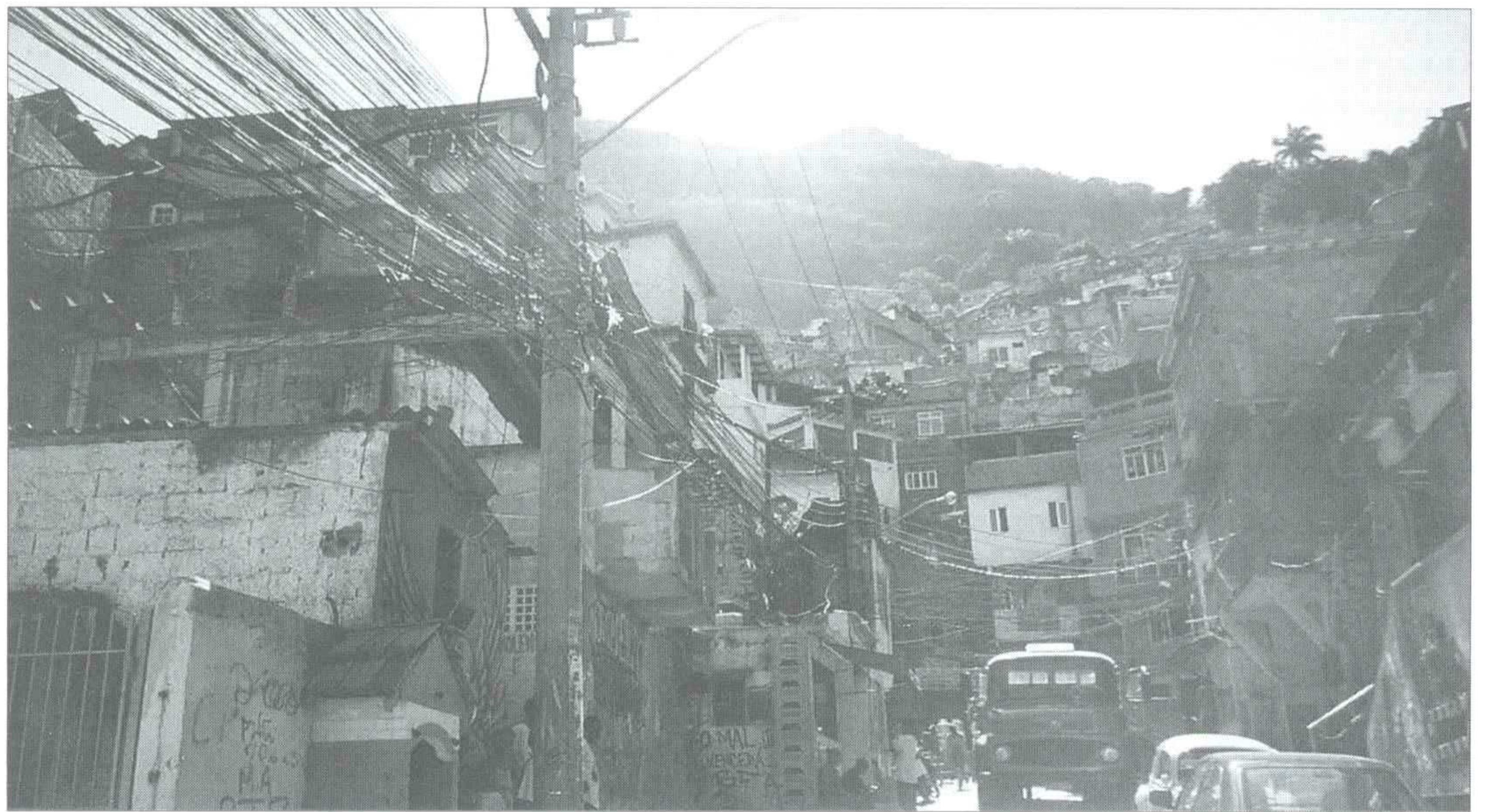

τόποι και πραγματικότητες
της φτώχειας στις πόλεις της Βραζιλίας

οι φαβέλες του Ρίο

της Πατρίσια Λάνες, Ρίο Ντε Ζανέιρο, για την «αλάνα»

Η Πατρίσια Λάνες έχει εξειδικευτεί στην κοινωνιολογία των πόλεων στο Πανεπιστήμιο της πολιτείας του Ρίο ντε Ζανέιρο και κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στην κοινωνιολογία και την ανθρωπολογία στο Ομοσπονδιακό Πανεπιστήμιο του Ρίο ντε Ζανέιρο. Είναι ερευνήτρια στην μη κυβερνητική οργάνωση IBASE (Ινστιτούτο Κοινωνικών και Οικονομικών Αναλύσεων της Βραζιλίας).

Να μιλήσεις για τις φαβέλες του Ρίο ντε Ζανέιρο σε τόσο λίγες λέξεις δεν είναι εύκολη δουλειά. Ούτε είναι εύκολο να επιλέξεις, μέσα από ένα σύμπαν τόσο πολύπλοκο και ποικίλο όπως είναι σήμερα οι φαβέλες, περί τίνος ακριβώς θα μιλήσεις. Θα προσπαθήσω, επομένως, αντί να συμπεριλάβω όλη αυτή την πολυπλοκότητα και την ποικιλία, να αγγίξω κάποιες όψεις που αναδεικνύονται όταν μιλάμε γι' αυτό το θέμα.

Για να πάρω τα πράγματα από την αρχή, ξεκινώ με τον ορισμό του όρου. Στο βραζιλιάνικο λεξικό της πορτογαλικής γλώσσας (Houaiss, 2001) η λέξη «φαβέλα» ορίζεται με τους ακόλουθους τρόπους: Πρώτον, ως θάμνος ή δέντρο της Βραζιλίας από τα οποία

φτιάχνεται αλεύρι πλούσιο σε πρωτεΐνη και μεταλλικά άλατα. Αμέσως μετά διαβάζουμε «σύνολο λαϊκών κατοικιών που χρησιμοποιούν αυτοσχέδια υλικά στην πρόχειρη κατασκευή τους και όπου μένουν άτομα χαμηλού εισοδήματος». Υπάρχει ακόμη το «επικίνδυνος τόπος, κατάσταση που θεωρείται δυσάρεστη ή ανοργάνωτη». Ο τελευταίος ορισμός μάς δίνει στοιχεία για την προέλευση της χρήσης αυτής της λέξης όταν αναφερόμαστε σήμερα σε αυτά τα «σύνολα λαϊκών κατοικιών». Σε αυτόν τον ορισμό και σύμφωνα με μερικούς ιστορικούς και κοινωνικούς επιστήμονες, η χρήση του όρου φαβέλα στη Βραζιλία χρονολογείται από τα τέλη του 19ου - αρχές του 20ού αιώνα, μετά τον

«Πόλεμο των Κανούδος»¹, όταν οι στρατιώτες που εγκαταστάθηκαν σε λόφους εκείνης της περιοχής (που ονομάζονταν **Φαβέλα** πιθανόν λόγω της μεγάλης ποσότητας φυτών ή δέντρων με αυτό το όνομα), κατά την επιστροφή τους στο Ρίο ντε Ζανέιρο, πήραν την άδεια από την κυβέρνηση να εγκατασταθούν με τις οικογένειές τους σε έναν ψηλό λόφο, τον οποίο άρχισαν να ονομάζουν Λόφο της Φαβέλας.

Στη συνέχεια, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι από τότε η φαβέλα θεωρείται ως ανωμαλία σε μια πόλη, η οποία ήταν ήδη πρωτεύουσα της χώρας και επιδίωκε να εκσυγχρονιστεί. Αυτές οι λαϊκές συνοικίες χαρακτηρίζονταν από επισφαλείς και αβέβαιες συνθήκες και από την έλλειψη ικανότητας εκσυγχρονισμού, αποτελώντας παραφωνία στις βλέψεις των εθνικών ελίτ, που επιδίωκαν να κάνουν το Ρίο μια «ευρωπαϊκή πόλη». Οι φαβέλες ξεδιπλώνουν για περισσότερο από έναν αιώνα, την έλλειψη μέριμνας της πολιτείας για τους φτωχούς. Αποκαλύπτουν, επίσης, τη δύναμη του λαϊκού αγώνα που εγγυήθηκε την επιβίωση ενός πληθυσμού, ο οποίος στην κυριολεξία δεν είχε ποτέ πού να μείνει, λόγω έλλειψης οικιστικής πολιτικής που θα απαντούσε πραγματικά στις ανησυχίες των φτωχών και όχι του κεφαλαίου ακινήτων.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι, αντίθετα από ό,τι συμβαίνει σε άλλες πόλεις της Βραζιλίας και του κόσμου, οι φαβέλες βρίσκονται διασκορπισμένες σε ολόκληρο το Ρίο ντε Ζανέιρο και όχι μόνο στην περιφέρειά του. Γειτονεύουν, επομένως, πολύ κοντά με

